

УДК 81'255:81'36(=111:=161.2)

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ДЕМІНУТИВІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ

Мінцис Ю. Б., Минцис Ю. Б., Mintsys Yu. B.

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника

У статті виявлені особливості перекладу демінутивів з української мови на англійську; визначені відмінності у способах утворення демінутивів у відповідних мовах, зміни, які виникають у процесі перекладу та шляхи компенсування семантичних та стилістичних втрат при перекладі.

Ключові слова: демінутив, словотвір, експресивність, оцінність, переклад, аналітичний та синтетичний способи.

Способы перевода диминутивов с украинского языка на английский.

В статье выявлены особенности перевода диминутивов с украинского языка на английский; определены отличия в способах образования диминутивов в соответствующих языках, перемены, которые возникают в процессе перевода и пути компенсации семантических и стилистических потерь при переводе.

Ключевые слова: диминутив, словообразование, экспрессивность, оценочность, перевод, аналитический и синтетический способы.

Ways of translating diminutives from Ukrainian into English.

The article discovers peculiarities of translating diminutives from Ukrainian into English. It defines differences in the ways of forming diminutives in the respective languages, changes which occur in the process of translation and ways of compensating semantic and stylistic losses as a result of translation.

Key words: diminutive, wordbuilding, expressiveness, assessing, translation, analytic and synthetic ways.

Демінутивність в англійській мові є одною з суперечливих **проблем**, яка привертає увагу вітчизняних та зарубіжних лінгвістів і яка ще не розглядалася, як єдина система, що конституюється елементами різних рівней мови. У лінгвістичних працях розроблені лише окремі аспекти вираження демінутивності. Так, Л. І. Корунець та її послідовники стверджують, що

демінутивність – лексико-граматична категорія, яка є одним із важливих засобів вираження експресивності та оцінності, окремі аспекти якої останнім часом усе більше привертають увагу дослідників [3, с. 81]. Клаус П. Шнайдер вважає, що демінутив не є виключно морфологічним явищем, для повного розуміння якого необхідно проаналізувати його формальні та функціональні аспекти; що його слід розглядати в контексті. Він також вказує на існування аналітичних та синтетичних демінутивних маркерів [8, с. 2]. Л. Ю. Резниченко зауважує, що термін викликає замішання лінгвістів у зв'язку з його недостатньою поширеністю, яка спричинена його іншомовним походженням (від лат. *diminuere* – роздрібнити, зменшити, послабити) [5, с. 136]. Н. В. Менькова взагалі вважає, що англійська мова на відміну від слов'янських мов, не має демінутивних форм, як регулярної семантичної категорії, що створює певні труднощі при перекладі [4]. В результаті виникають питання щодо способу розмірно-оцінного значення демінутивів у англійських перекладах англійських текстів та наскільки значними є втрати при перекладі. Цим зумовлена **мета** запропонованої статті: виявлення відмінностей між способами вираження демінутивності в українській та англійській мовах. У статті поставлені **завдання** визначити особливості перекладу демінутивів з української мови на англійську та зміни, які виникають у процесі перекладу. Проблема чіткого визначення труднощів при перекладі англійською мовою творів українських письменників, зокрема демінутивних одиниць у складі прозових творів, і обмежена кількість досліджень з названої проблематики, визначають **предмет** і **актуальність** роботи. **Матеріалом** дослідження слугують оповідання Івана Франка «Історія кожуха», «Вівчар» та їх англійські переклади у виконанні С. Далвей.

Згідно Н. П. Бідненко питання адекватності вихідного тексту і тексту перекладу, а також питання про засоби відтворення в перекладі національної своєрідності першотвору, є важливими як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Але не менш важливим є питання про цінність тексту перекладу для споживачів цього тексту. При перекладі матеріал однієї мови заміщується

матеріалом іншої, і всі засоби відповідно відтворюються на іншій мовній основі. Відтворюючи літературний твір засобами іншої мови, перекладач відтворює і всі ідейно-художні цінності першотвору відповідно до літературно-мовних норм і традицій культури, яку він репрезентує. І тоді перекладений твір у трансформованому вигляді входить у контекст нової, сприймаючої культури і продовжує своє життя як факт цієї культури [1].

Перекладач – це популяризатор творчості письменників. Він формує сприйняття їхніх творів у чужомовному світі, сприяє взаємозбагаченню літератур і культур різних народів. Англomовні переклади українського художнього слова дають можливість відобразити історію, самобутність та духовність українського народу у світовому літературному контексті [2]. Чимало робіт таких вітчизняних перекладознавців, як Р. П. Зорівчак, Г. П. Кочур, Ю. О. Жлуктенко та ін., присвячено вивченню англійських перекладів українських письменників.

Не затухає зацікавленість перекладачів до творчої спадщини класика української літератури Івана Франка. Серед відомих популяризаторів його поезії і прози в англomовному світі слід назвати Джона Віра, Віру Річ, Миколу Мельника, К.-Г. Андрусишина та С. Далвей.

Важливе місце у творчому доробку І. Я. Франка займає мала проза, яка налічує понад 100 оповідань. Оповідання письменника відображають широку панораму галицького суспільства свого часу, трагічну долю галичан. Автор бачить велику трагедію життя селянина навіть у звичайних, буденних фактах. Мова оповідань барвиста та емоційна. Різні відтінки емоцій відображаються за допомогою демінутивів. Так, у оповіданні «Історія кожуха» сільський староста віддає у заставу до шинкаря кожух селянина, який не має чим заплатити штраф. А це єдина зимова одежина для всієї Іванової родини. Без неї ніхто не може ступити кроку в холодну погоду. Не маючи в що одягнутися, простудився і не пішов до школи Іванів син; без кожуха не міг піти на заробітки й сам Іван. Розповідь ведеться від самого кожуха, який дуже співчуває маленькому Юркові. Це співчуття виражається за допомогою таких демінутивів: «*Синок*

господаря, семилітній **хлопчина**, з'ївши **кусник** хліба з часником і **мисчину** теплої затірки, мусить *йти до школи* [6, с. 277]. В англійському перекладі С.Далвей знаходимо: *The master's **little son**, a seven-year-old **lad**? Having eaten a **morsel of bread with garlic and a bowl of zatirka must set out to school*** [7, с. 80], де демінутив *синок* передається аналітичною формою з лексемою *little* з розмірно-оцінним значенням. Для іменника з демінутивним суфіксом *кусник* перекладач знаходить англійський відповідник *morsel*, який збігається за змістом, хоча не за формою, з українським. *Lad* лише частково зберігає демінутивне значення українського відповідника *хлопчина*, а *мисчина* перекладається нейтральним словом *bowl* (чашка), яке відрізняється за денотативним та конотативним значеннями. У прикладі *І так **цілісінький** день переходжу, як ткацький човник з кута в кут* [6, с. 277] перекладач компенсує значення повноти і довготривалості прикметником *whole* з прислівником *through*: *And so I keep going back and forth the **whole day through** like a weaver's shuttle, from corner to corner* [7, с. 81]. В окремих випадках демінутив перекладається подвійним, або паралельним прийомом – одне поняття здрібнілості передається двома ідеографічними синонімами: *Тож бере мене також на свої **дрібні** плечі* [6, с. 277] – *He too puts me over his **wee little** shoulders* [7, с. 80], що робить англійський варіант більш експресивним. Коли присяжний і десятник прийшли до Івана за кожухом, вони почувалися незручно та в деякій мірі співчували бідному селянину. Це передається автором у такий спосіб: *Нам нічого до того, **кумцю любий**... Ми, куме, громадські слуги і що нам кажуть, мусимо робити* [6, с. 279], де завдяки іменнику *кум* (товаришу, брате, чоловіче) у демінутивній формі, яку підсилює прикметник *любий* із значенням позитивної емоційної оцінки, створюється бажаний ефект ввічливого вибачення. Перекладач знаходить вдалий еквівалент, в якому *friend* хоча і не має демінутивного відтінку, не є позбавленим позитивно експресивної конотації: *We don't get anything out of it, **dear friend** ... We, my friend, are just public servants: we have to do whatever we're ordered to do* [7, с. 83]. Що ж стосується власних імен, які зазвичай перекладаються за допомогою транслітерації, перекладач нажаль не

передав у повній мірі всю гаму зменшувально-пестливих значень демінутивних форм *Юруню* та *Юрцьо*, а замінив їх окличною формою *Юрко*, яка є частковим еквівалентом українських варіантів: *Юруню, дай-но мені козух!* [6, с. 278] – *Yurko, let me have the coat* [7, с. 81]; *Юрцьо лежав хворий* [6, с. 278]. - *Yurko was lying ill in bed* [7, с. 82].

В оповіданні «Вівчар» зображено переживання полонинського вівчаря, який був змушений залишити зелені пасовиська і овець та каторжною працею у підземеллях шахти заробляти на життя. Тут І. Франко вживає демінутиви з метою зображення важкої долі і надсильної праці вівчаря та водночас ностальгічних почуттів щодо його попереднього життя на пасовиськах. Наприклад, *Але опока тверда, скупа і тільки по невеликому шматочку дає собі видирати частки свого тіла* [6, с. 312]. – *But the rock was hard and stingy, and allowed only **small chunks** to be torn piecemeal away from its body* [7, с. 122], де слово *шматочок* має як параметричне, так і оцінне значення, яке підсилюється означенням *невеликий* і набуває зневажливого відтінку. Аналогічним є англійське словосполучення *small chunk*, в якому *chunk* має параметричне значення за змістом, а не за формою. Коли ж читаємо розповідь вівчаря про його овець, знаходимо цілий ряд демінутивів у оригіналі, які виражають велику тугу за рідною природою: *Овечки, як рій пчіл, розсипалися по зеленому . Чорна кунка, біла кунка, чорна кунка, біла кунка* [6, с. 313]. – *The sheep have scattered over the grass like a swarm of bees. A black heap, a white heap, a black heap, a white heap* [7, с. 123]. В англійському варіанті не знаходимо відповідних демінутивів, замість них перекладач вживає стилістично нейтральні слова *sheep* та *heap*. У наступному прикладі, навпаки, переклад виявляється більш емоційним : *А вони, біднятка, вже навіть не бегечуть, тільки зіб'ються в кунку і чекають тихо своєї смерті* [6, с. 313]. – *And they, **poor little things**, won't even bleat any longer, but huddle into a **little heap** and quietly await their death* [7, с. 123], де розмірні означення зі стилістично нейтральними іменниками виконують компенсаторну функцію і наголошують глибоке співчуття і ніжність до тварин. В англійській мові категорія

демінутивності також утворюється синтетичним способом за допомогою афіксації. Як зауважує Л. І. Корунець, в англійській мові налічується 16 демінутивних суфіксів іменників. Суфікси *-et, -ette, -y(-ie, -ey), -let, -ling, -ule* є відносно частотними, а продуктивними є тільки *-y(-ie, -ey), -let, -ling*. Ці суфікси передають різні відтінки почуттів [3, с. 82]. В оповіданні «Вівчар» знаходимо лише один випадок утворення демінутиву синтетичним способом, коли вівчар звертається до читача: *Tu гадаєш, **небоже**, що то мала робота сімсот овець?* [6, с. 312] – *You might think, **laddie**, that tending seven hundred sheep is a small task!* [7, с. 123]. Лексема *небіж* є нейтральною за формою, але демінутивно забарвленою за змістом (її вторинне значення – голубчик, лебедик). В англійському варіанті перекладач застосовує формальну ознаку демінутиву – суфікс *-ie*, який сприяє більш теплому контакту між оповідачем і читачем, їх взаєморозумінню.

Отже, порівняльне зіставлення тексту-оригіналу оповідань І. Франка з англомовним варіантом у виконанні С. Далвей можна зробити **висновок**, що існують деякі складності при перекладі демінутивів англійською мовою. Це спричиняється порівняно обмеженою кількістю демінутивних суфіксів (на відміну від української мови) та здебільшого аналітичним характером англійської мови. Незважаючи на це, перекладачеві у більшості випадків вдалося передати такі позитивні демінутивні конотації першотвору, як співчуття, ніжність, ввічливе вибачення, взаєморозуміння тощо за допомогою аналітичних конструкцій з параметричними прикметниками *little* та *small*. Лише в одному прикладі знаходимо демінутив із зневажливим відтінком. Неможливість перекладу демінутивних форм з української мови на англійську компенсується використанням лексем нейтральних за формою але експресивних за значенням. Хоча інколи спостерігалася зміна стилістичних конотацій, передача демінутивної лексики нейтральними відповідниками, внаслідок чого була втрачена до деякої міри своєрідність стилю оповідання перекладач, завдяки правильно обраній стратегії, зумів зберегти структуру оригіналу, його драматизм і психологізм та донести його до англомовного

читача. Висновки і результати аналізу особливостей перекладу демінутивів можуть сприяти подальшому дослідженню способів передачі їх модальних значень та валентних властивостей в інших видах англомовного дискурсу.

Література

1. Бідненко Н. П. Драма в аспекті художнього перекладу (на матеріалі українських і російських перекладів п'єси Б. Шоу "Учень Диявола") : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.05 / Н. П. Бідненко. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2001. — 15 с.
2. Зорівчак Р. П. Англомовна поетична Шевченкіана – здобутки і сучасний стан [Електронний ресурс] / Р. П. Зорівчак . – Режим доступу : anvsu.org.ua/index.files/Articles/Shevchenkiana.doc.
3. Корунець Л. І. Категорія демінутивності в англійській та українській мовах / Л. І. Корунець // Мовознавство. – 1981. – № 4. – С. 81-85.
4. Менькова Н. В. Русские диминутивы в английском переводе романа М. А. Булгакова «Мастер и Маргарита» [Електронний ресурс] / Н. В. Менькова // Ярославский педагогический вестник. – 2010. – № 3. – Режим доступу : vestnik.yspu.org/releases/2010_g2g/35.pdf.
5. Резниченко Л.Ю. Диминутивность в обыденном и научном языковом сознании / Л. Ю. Резниченко // Межвузовский сб. науч. статей “Обыденное метаязыковое сознание и наивная лингвистика” [Отв. ред. А.Н.Ростова] . – Кемерово-Барнаул : Изд-во Алтайского университета. – 2008. – С. 136-141.
6. Франко І. Вибрані твори у трьох томах : Оповідання / І. Франко. – Київ : Видавництво художньої літератури «Дніпро». – 1973. – Т. 2. – 624 с.
7. Franko I. Short Stories / I. Franko. – Kiev : Dnipro Publishers. – 1977. – 150 p.
8. Schneider Klaus P. Diminutives in English [Електронний ресурс] / Klaus P. Schneider // LINGUIST List 15.250 : Morphology/Syntax. – 2004. – Режим доступу: <http://linguistlist.org/issues/15/15-250.html>.